

УДК 330.15

КЛЮЧОВІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО ПРИРОДОГОСПОДАРЮВАННЯ

С.К. Харічков, д.е.н., професор

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

В.І. Крутякова

Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН України, Одеса

Харічков С.К., Крутякова В.І. Ключові орієнтири інноваційної моделі економіки України на засадах сталого природогосподарювання.

В статті викладено авторську версію системи ключових орієнтирів щодо формування нової моделі економіки України на засадах невиснажливого природогосподарювання. Особливо акцентовано домінуючу за провадження парадигми природогосподарювання, концепту його природозберігаючої політики та екологізації, системного рішення макромасштабних проблем природогосподарювання.

Ключові слова: сталий розвиток, стале природогосподарювання, екологізація, проблеми природогосподарювання

Харичков С.К., Крутякова В.И. Ключевые ориентиры инновационной модели экономики Украины на принципах устойчивого природогосподарювання.

В статье изложено авторскую версию системы ключевых ориентиров по формированию новой модели экономики Украины на основе устойчивого природохозяйствования. Особенно акцентирована доминанта внедрения парадигмы природохозяйствования, концепта его природосберегающей политики и экологизации, системного решения макромасштабных проблем природохозяйствования.

Ключевые слова: устойчивое развитие, устойчивый природохозяйствования, экологизация, проблемы природохозяйствования

Kharichkov S.K., Krutyakova V.E. Key benchmarks the innovative model of Ukraine's economy on the principles of sustainable prirodogospodaryuvannya.

The article presents the author's version of the key targets for the formation of a new economic model Ukraine on the principles of sustainable natural management. Especially accented dominant introduction of paradigm natural management, his concept of environment Policy and ecologization, system solutions macro-scale problems natural management

Keywords: sustainable development, sustaining pryrodohospodaryuvannya, ecologization, problems natural management

Найважливішим завданням сьогодення для людства є створення моделі життєздатного суспільства, яке «вміє задовольняти потреби всіх своїх членів, не прирікаючи на злидні майбутні покоління». На жаль, реальної моделі такого суспільства поки що немає, але існує нагальна потреба зробити питання збереження навколишнього природного середовища головним організуючим принципом функціонування цивілізації.

Напрямом вирішення зазначених питань є концепція сталого розвитку. Світова наукова і професійна спільнота, громадськість під сталим розвитком розуміють розвиток, що дозволяє на довготривалій основі забезпечувати стабільне економічне зростання, яке не призводить до деградаційних змін у природі. При цьому особливо зауважується на тій обставині, що вихід на рівень сталого розвитку дозволяє розраховувати на задоволення потреб як теперішніх, так і майбутніх поколінь, не відкидаючи тези про реальні обмеження ресурсно-природного потенціалу біосфери.

Саме в контексті парадигми сталого розвитку постає і має бути вирішена проблема формування нової моделі економіки України на засадах невиснажливого природогосподарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Масштаб та глибина системних досліджень проблематики сталого розвитку, зокрема збалансованого використання у національному господарському комплексі елементів природо-ресурсного потенціалу та відповідного взаємного впливу втручання економіки у природне середовище на результативність національного господарства, набули динаміки у останній чверті ХХ століття та значно активізувались у останні десять років [1-9]. Систематизація принципових висновків із всієї палітри як зарубіжних так саме і з вітчизняних розробок дає підстави для таких узагальнень.

Більшість політичних, економічних, соціальних, екологічних, культурологічних глобальних викликів, що постали сьогодні перед людством, пов'язані з кризою ставлення суспільства до природи. Серед них особливо гострими є такі проблеми: вичерпання природних ресурсів, деградація

довкілля, перевищення рівня антропогенного навантаження на природу порівняно з можливостями екологічної ємності планети, нерівномірний доступ держав до ресурсів планети, невідповідність чисельності населення можливостям забезпечення його деякими видами ресурсів тощо. Інші серйозні проблеми – це нерівномірність обсягів споживання окремих видів ресурсів і доступу до чистої води, загострення проблеми бідності та значне погіршення умов життя сотень мільйонів жителів планети.

Практично всі названі проблеми та їхні наслідки різного ступеня інтенсивності мають місце і в Україні.

Одним з уроків нинішньої ситуації для України є усвідомлення того, що за всі роки незалежності в економіці країни, по суті, не відбувалося якісних змін в інноваційному оновленні та здійсненні її принципової структурної перебудови, яка б дала можливість забезпечити належний рівень конкурентоспроможності, економічної ефективності, зменшили б рівень природоємності виробництва.

В Україні триває практика прийняття економічних, соціальних, технологічних і екологічних рішень без необхідного поєднання їх в єдину комплексну систему на основі стратегії збалансованого розвитку. Складні трансформаційні процеси в Україні та відсутність політичної волі зумовили ту обставину, що збалансований розвиток не став пріоритетом державної політики України.

В той же час значний природно-ресурсний, трудовий і науковий потенціал, працездатність народу України, сприятливий клімат і географічне положення, привабливість ряду регіонів за розвитком промислового комплексу для інновацій створюють сприятливі передумови для зростання економіки України та забезпечення її збалансованого розвитку.

Оптимістичний сценарій досягнення стратегічних позитивних зрушень базується на парадиг-

мі розроблення й впровадження в Україні нової моделі економіки на засадах невиснажливого природогосподарювання за умови реалізації природозберігаючої політики та екологізації суспільного розвитку.

Зважаючи на вищезазначені аргументи, метою роботи є системне узагальнення новітніх уявлень щодо ключових рис національної політики сталого природогосподарювання в Україні, яке має стати одним з найважливіших складових елементів оновлення дій держави у сферах розбудови державності, децентралізації влади, стимулювання розвитку регіонів, формування громадянського суспільства, національної безпеки, соціального і гуманітарного розвитку, інтеграції країни у міжнародний, багатовимірний та багатовекторний простір.

Виклад основного матеріалу

Визначальним моментом у формуванні інноваційного бачення нової моделі економіки має стати визнання об'єктивного факту переходу від парадигми природокористування до парадигми природогосподарювання. Ця теза базується на основоположних принципах визначення природогосподарювання як соціо-еколого-економічної системи, що має ознаки та здатність до саморозвитку, сформована соціумом та функціонує шляхом залучення до неї речовини, енергії, інформації природного середовища, а також інтелекту та духовності соціума, з метою створення життєпридатних умов для його існування й розвитку, а також для задоволення його інтересів та потреб, співставлених із законами природних екосистем [10, 11].

Ілюстративно концепт парадигми природогосподарювання можна відобразити абстрактною моделлю суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних відносин в системі «економіка – природне середовище» (рис. 1).

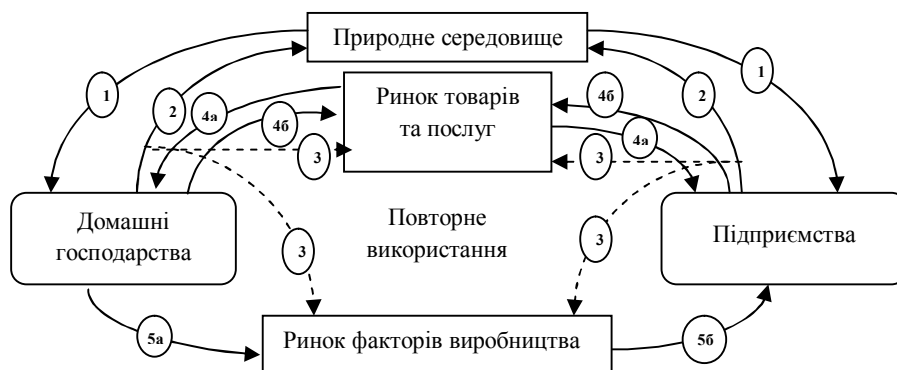

Рис. 1. Абстрактна модель природогосподарювання (суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних відносин в системі «економіка – природне середовище»)

Побудовано на основі моделі матеріального балансу [12-14]

Запропонована ілюстрація базується на відомій моделі матеріального балансу, до якої додатково введені такі елементи як «природне середовище» та пов'язані з ним матеріально-речовинні потоки.

Економічна система пов'язана із природою через потік сировини і природних ресурсів (потоки 1 на рис. 1), які надходять із довкілля до економіки. Потоки залишків (обидва потоки 2) мають протилежний напрям – від підприємств і домашніх господарств до довкілля. Вони ілюструють той факт, що потік сировини, який надходить у систему, неодмінно повертається (вивільняється) у природу як залишки виробництва і споживання, побічні продукти, відходи, викиди, скиди. Це забруднення, котрі виникають як наслідок природних або технологічних процесів. Ця модель показує, що всі ресурси, взяті з природи, неодмінно повертаються до неї як залишки, що підтверджується фундаментальними законами термодинаміки. Відходів виробництва і залишків споживання і життєдіяльності неможливо уникнути. Але їх можна зменшити шляхом повторного використання, відновлення, перероблення (потоки 3). Що більшими будуть потоки 3 за інших рівних умов, то меншими будуть потреби людства в невідновних природних ресурсах, тобто досягатиметься зменшення потоків 1 і 2 водночас. Потоки 4а та 4б, відповідно відображають попит та пропозицію товарів та послуг, а потоки 5а та 5б – відповідно пропозицію та попит на ресурси.

Структурними елементами природогосподарування як сфери суспільного розвитку можна визначити такі складові: природоосвоєння, природокористування, природоспоживання, природоперетворення, природооблаштування, природовідновлення, природоохорона, природотворення, природоінтелектуалізація, природовивчення (чи природопізнання). У реальних умовах природогосподарування можлива безліч будь-яких комбінацій цих складових, що є відображенням рівня освоєння реальних природних об'єктів та стану економічних систем господарування, які у синтезі суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-об'єктних відносин саме і визначають процес природогосподарування на будь-якому рівні управління: макрорівні, мезорівні, мікрорівні або, навіть, локальному рівні.

Не менш важливою умовою формування нової моделі економіки як запоруки переходу суспільства до розвитку на принципах сталості є визнання нової філософії господарування, фундаментом якої має стати парадигма екологізації суспільного розвитку [15].

Узагальнюючи різні теоретичні підходи до визначення екологізації, можна зробити висновок, що дана дефініція, розглядається у двох аспектах. По-перше, як напрям і модель розвитку економіки, яка дозволяє усунути еколого-економічні протиріччя і забезпечити гармонійне поєднання середовища життєдіяльності людини і якості навколишнього середовища. По-друге, як система організаційних, технічних, технологічних та економічних заходів, що забезпечують підвищення ефек-

тивності використання природних ресурсів, зниження природоємності і екологоємності кінцевої продукції. Тут мова йде про екологізацію виробничої діяльності: «Екологізація технологій – запровадження заходів щодо запобігання негативних впливів виробничих процесів на природне середовище (розробка маловідходних технологій)».

Основна мета екологізації суспільного розвитку – це поліпшення якості навколишнього середовища і екологічних умов життя людини як значущих чинників розвитку людського потенціалу. Досягнення поставленої мети можливе на основі переходу до екологічно орієнтованої моделі розвитку всіх сфер діяльності людини.

Таким чином, в теоретичному аспекті екологізацію суспільного розвитку слід розглядати як концепцію екологічно прийняттого розвитку, яка забезпечує гармонійне поєднання створюваного цивілізованого середовища життєдіяльності людини і збереження якості навколишнього середовища, як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь [16].

Пріоритетні напрями екологізації суспільного розвитку на теперішній час в Україні достатньо системно та вичерпно визначені у стратегічному документі «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року».

В контексті обговорюваної теми вважаємо за необхідне акцентувати увагу на складових, які наповнюють ці стратегічні напрями екологізації суспільного розвитку. Зокрема мова йдеться про такі складові екологізації:

- екологізація світогляду, свідомості, освіти та поведінки – це екологічна орієнтація прав, обов'язків, інтересів, мотивації (поведінки), культури, етики, знань
- екологізація інституційного середовища – це екологічний імператив у законах, постановах, програмах, стратегіях, концепціях, доктринах
- екологізація державної політики: зовнішня політика, внутрішня політика, регіональна політика, секторальна політика (наприклад, морська, аграрна, промислова, енергетична), соціальна політика, економічна політика
- екологізація економіки: податкова політика, кредитна політика, інвестиційна політика, інноваційна політика, товарна політика, зовнішньоекономічна політика (експорт, імпорт, транзит), ресурсна політика
- екологізація управління: організація, планування, регулювання, контроль, аналіз
- екологізація техніко-технологічної бази: обладнання, технології, регламенти, інженерна інфраструктура.

Саме такий підхід дає можливість визначити пріоритети предметних сфер по тих чи інших напрямках екологізації суспільного розвитку.

На прикладі узагальнення апробованих теорій та практичних ідей, ми ілюструємо пріоритетні

напрями екологізації в реальному секторі національної економіки (табл. 1).

Формування нової моделі економіки невиснажливого природогосподарювання повинно базуватися на оптимізації використання існуючого в країні природно-ресурсного, соціально-економічного, культурно-історичного потенціалів, оптимізації напрямків і масштабів природогосподарювання в межах країни та в її окремих регіонах. При виборі пріоритетних напрямків розвитку економіки на засадах природогосподарювання перевага повинна надаватись тим із них, що забезпечують найбільш збалансований результат використання ресурсів, котрий виявляється в оптималь-

ному співвідношенні досягнутих економічних і соціальних результатів при мінімально можливому рівні збитків, завданих природі. При цьому першочергового розвитку заслуговують найменш екологічно шкідливі нересурсоємні галузі.

Формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого природогосподарювання потребує активізації національної політики імпорто-заміщення споживчого некритичного імпорту шляхом стимулювання технологічного імпорту, попередження імпорту морально застарілих технологій та підвищення трансферу сучасних наукоємних ресурсозберігаючих та екологічно ефективних технологій.

Таблиця 1. Пріоритетні напрями екологізації в реальному секторі національної економіки

Галузі	Екологічно спрямовані заходи
1	2
Металургійна промисловість	<ul style="list-style-type: none"> — комплексна структурна перебудова галузі — розроблення екологоорієнтованих критеріїв структурної перебудови металургійного комплексу України, яка б ґрунтувалася на результатах аудиту металургійної промисловості — підвищення ефективності використання сировинних та енергетичних ресурсів до світового рівня — зниження частки продукції, отриманої в мартенівському виробництві, і розширення використання конвертерного виробництва — перехід на екологічно чисті технології в головних ланках виробничого ланцюга металургійного циклу — проведення поглибленого екологічного аудиту на всіх металургійних комплексах України — удосконалення нормативно-методичних засобів регулювання викидів забруднюючих речовин металургійної промисловості — розроблення та впровадження механізму узгодження рівня допустимих викидів з темпами модернізації технологій і структурної перебудови в металургійній промисловості
Машинобудування	<ul style="list-style-type: none"> — істотне зменшення викидів забруднюючих речовин підприємств машинобудівного комплексу в довкілля — впровадження екологічно чистих технологій в усіх напрямках діяльності машинобудівного виробництва, зокрема вирішення завдань утилізації знешкодження токсичних відходів гальванічного виробництва
Хімічна та нафтохімічна промисловість	<ul style="list-style-type: none"> — удосконалення структури галузі, розроблення пріоритетних напрямів її розвитку — розвиток вітчизняної мінеральної сировинної бази — створення виробництв базових продуктів — впровадження наукомістких технологій, спрямоване на комплексне використання сировини, енергоресурсів та цільових продуктів — розроблення та впровадження передових маловідходних і безвідходних ресурсозберігаючих технологій — комплексне очищення газових викидів і стічних вод з одночасною утилізацією вилучених продуктів і подальшою їх переробкою — проведення науково-технічних робіт, спрямованих на зменшення аварійних ситуацій та їх запобігання на підприємствах галузі — розроблення та здійснення програм створення високоефективних систем очищення газових викидів та стічних вод — здійснення програм комплексної переробки відходів — здійснення програм щодо виведення з експлуатації виробництв з екологічно недосконалими технологіями в усьому технологічному циклі
Нафтогазова та нафтопереробна промисловість	<ul style="list-style-type: none"> — здійснення комплексної сертифікації нафтогазових об'єктів — розроблення заходів щодо підвищення екологічної безпеки технологічних процесів на цих об'єктах — внесення змін і доповнень до діючих норм технологічного проектування та експлуатації об'єктів нафтогазової та нафтопереробної промисловості з питань, що стосуються вимог екологічної безпеки та охорони довкілля

Продовження табл. 1

	<ul style="list-style-type: none"> — розроблення і впровадження у виробництво технологічних програм переробки відходів і відпрацьованих нафтопродуктів з метою поліпшення екологічного стану довкілля — розроблення екологічно раціональних технологій видобутку вуглеводнів із місць їх підземного накопичення — впровадження у виробництво технологій зменшення викидів в атмосферу летких органічних сполук — розроблення комплексних технологій очищення води та ґрунту від забруднення вуглеводнями — розроблення та впровадження системи оцінки і прогнозування поширення забруднення підземних вод нафтою та нафтопродуктами — припинення випуску нафтопродуктів, що містять сполуки свинцю — збільшення глибини переробки нафти шляхом будівництва на основних нафтопереробних підприємствах установок — каталітичного риформінгу — впровадження на нафтопереробних підприємствах технологічних процесів гідроочищення дизельного та авіаційного пального з одночасним виробництвом сірки — розробка технології виробництва моторного пального з альтернативних видів сировинних ресурсів — розробка і впровадження способів і технологій використання на транспорті газових та альтернативних видів пального
Видобувна промисловість	<ul style="list-style-type: none"> — здійснення модернізації і технічного переозброєння підприємств галузі — розробка і впровадження системи запобіжного технологічного моніторингу навколишнього природного середовища на об'єктах з підвищеним екологічним ризиком — збільшення виробництва енергетичного вугілля в результаті скорочення видобутку коксівного вугілля — вдосконалення технологічних процесів мокрого збагачення вугілля з метою ефективного вилучення з нього сірки — розроблення і впровадження технологічних процесів та обладнання для використання енергетичного потенціалу шахтного метану — розроблення і впровадження технологічних схем очищення та використання мінералізованих шахтних вод — розробка і впровадження технологій та обладнання для використання відвалів пустої породи з метою одержання з них сировини для будівельної індустрії — забезпечення роздільного складування розкритих порід з метою подальшого їх ефективного використання для виробництва будівельних та інших видів матеріалів і продукції — забезпечення в найближчі роки гасіння породних відвалів, а також розвиток закладки породою відпрацьованого простору шахт — розробка і впровадження екологічно безпечних способів консервації шахт
Будівництво	<ul style="list-style-type: none"> — проведення екологічного аудиту кризових територій України, що передбачає визначення контрольних рівнів забруднення територій, які є нормами для територій на найближчі 1-3 роки, та можливість їх реального досягнення, першочергове проведення екоаудиту у високоурбанізованих районах і містах — розробка містобудівних заходів, спрямованих на виведення територій з кризового стану — обмеження використання природних корисних копалин, потреба в яких може бути задоволена шляхом використання вторинних і поновлюваних ресурсів — розробка і впровадження програм створення та виробництва нових ресурсозберігаючих будівельних матеріалів і конструкцій — розробка комплексних програм впровадження безвідходних та екологічно безпечних технологій — розробка і впровадження мобільної, легкої, екологічно безпечної та низькоенергоємної будівельної техніки і механізованого інструменту — розробка і втілення архітектурно-планувальних заходів, заходів захисту окремих об'єктів, заходів переорієнтування інфраструктури територій розробка заходів щодо запобігання наслідкам аварійних ситуацій та їх усунення в місцях з підвищеною густотою населення

Продовження табл. 1

Теплова енергетика	<ul style="list-style-type: none"> — впровадження нових технологій спалювання низькоякісного вугілля в котлоагрегатах з циркулюючим киплячим шаром і з внутрішньоцикловою газифікацією вугілля та використанням генераторного газу в парогазових установках — застосування високоефективних парогазових установок, які спалюють природний газ, під час модернізації діючих газомасляних ТЕС (енергоблоків) та на новому будівництві — впровадження ефективних установок сіркоочищення під час спорудження нових енергоблоків і реконструкції діючих ТЕС — застосування сучасних високоефективних установок пиловловлювання на діючих енергоблоках та під час спорудження нових енергоблоків — поліпшення якості твердого палива зі зниженням його зольності до 10%, а вмісту сірки-до 1-1,5%
	<ul style="list-style-type: none"> — розробка та впровадження систем очищення газів, що мають звести до мінімуму викиди в атмосферу пилу, сполук сірки, азоту, вуглецю тощо — здійснення програм щодо утилізації твердих відходів (золи, шламів та пилу) для потреб будівельної індустрії — підвищення обсягів оборотного водопостачання до 75-80% загального його обсягу — створення замкнених систем водопідготовки і гідрозоловидалення, нефільтруючих золошламовідвалів — впровадження ефективних засобів утилізації осадів та очищення води в різних технологічних схемах — перегляд екологічних нормативів і вимог залежно від можливостей економіки і стану довкілля
Сільське господарство	<ul style="list-style-type: none"> — розроблення інституціонального, техніко-технологічного, економічного забезпечення екологізації галузі — підтримка агроєкосистем та якості природо-ресурсного потенціалу — оптимізація навантажень збоку сільськогосподарських підприємств на елементи природного середовища — організація екологічно орієнтованої господарської діяльності за рахунок раціоналізації сівобігу у відповідності із зональним станом ґрунтів — впровадження ґрунтозахисних систем землеробства та нових поколінь нетоксичних засобів захисту рослин та тварин від хвороб запровадження наукоємних агроєкотехнологій — створення системи виробництва та ринку чистої продукції — розроблення механізмів та інструментів стимулювання процесів екологізації та мотивації товаровиробників — запровадження компенсаційних механізмів відшкодування збитків та втрат товаровиробникам екологічно-чистої продукції

Формування нової моделі економіки невиснажливого природогосподарювання повинно базуватися на оптимізації використання існуючого в країні природно-ресурсного, соціально-економічного, культурно-історичного потенціалів, оптимізації напрямків і масштабів природогосподарювання в межах країни та в її окремих регіонах. При виборі пріоритетних напрямків розвитку економіки на засадах природогосподарювання перевага повинна надаватися тим із них, що забезпечують найбільш збалансований результат використання ресурсів, котрий виявляється в оптимальному співвідношенні досягнутих економічних і соціальних результатів при мінімально можливому рівні збитків, завданих природі. При цьому першочергового розвитку заслуговують найменш екологічно шкідливі нересурсоємні галузі.

Формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого природогосподарювання потребує активізації національної політики імпортозаміщення споживчого некрітичного імпорту шляхом стимулювання технологічного імпорту, попередження імпорту морально застарілих технологій та підвищення трансферу сучасних наукоємних ресурсозберігаючих та екологічно ефективних технологій.

Крім того вкрай необхідна мобілізація потенціалу енергозбереження, підвищення енергоефе-

ктивності та забезпечення енергетичної безпеки на засадах впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання, зменшення енергоемності ВВП, пріоритетного розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики, розбудови вітчизняної сировинної бази енергоресурсів та диверсифікації джерел енергопостачання.

Економічні проблеми вимагають розробки заходів, спрямованих на нейтралізацію наслідків виробничої діяльності господарськими об'єктами. Актуальності набувають пропозиції щодо трансформації секторальної структури економіки та впровадження інноваційних технологій. В рамках соціального спрямування потрібно сконцентрувати увагу на формуванні економічної культури і підвищенні рівня соціальної відповідальності населення, що сприятиме збереженню та відновленню природних систем.

Необхідно створити інституційне та наукове забезпечення процесу переходу до нової моделі економіки, що передбачатиме реалізацію комплексу організаційних заходів, включаючи використання економічної складової для здійснення природогосподарської діяльності. Крім того, має актуальність розбудова та запровадження складових моделі регуляторної політики (цінової, податкової, кредитної, інвестиційної, дозвільної та інше), спрямованої на перехід від антикризово-

стабілізаційної ідеології розвитку до стратегічних засад нової моделі економіки з пріоритетами природо-, ресурсо- та енергозбереження, екологізації, відновлення динаміки екологічно ефективного економічного та соціального зростання.

Розбудова нової моделі економіки на засадах невиснажливого природогосподарювання має бути зорієнтована за напрямками, що адекватно відображають традиційну модель структурування

національних економічних систем, де за ознакою виду економічної діяльності виділяються сектори:

- первинний, тобто пов'язаний з видобутком сировини та її переробленням на напівфабрикати;
- вторинний, тобто пов'язаний з переробленням одержаних у первинному секторі продуктів;
- третинний, тобто пов'язаний зі сферою послуг, нематеріальним виробництвом.

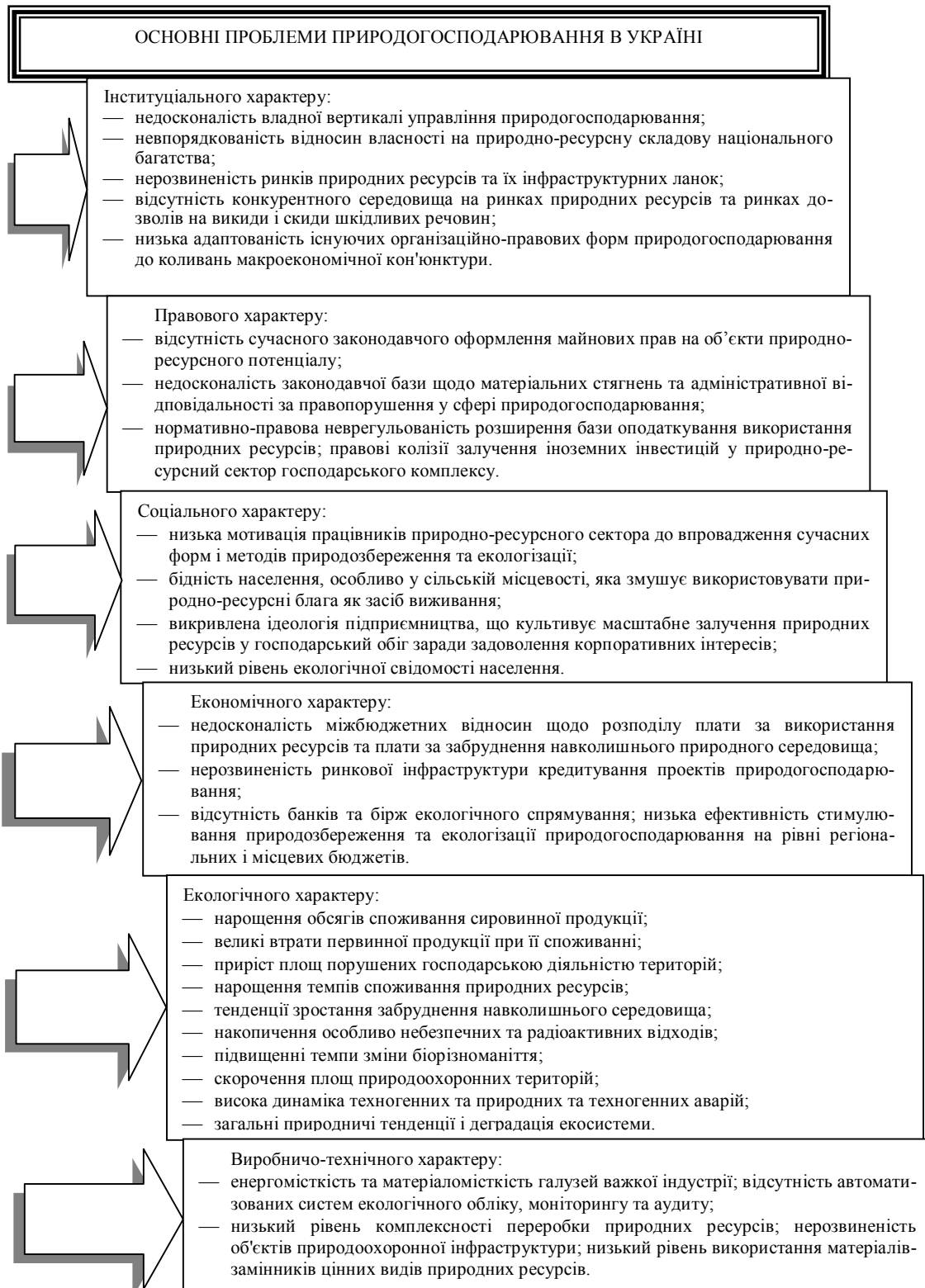

Рис. 2. Основні проблеми природогосподарювання в Україні

Побудовано на основі [17]

З урахуванням новітніх тенденцій гуманізації, інтелектуалізації та інформатизації суспільного розвитку, на наш погляд, інноваційна модель нової економіки також має враховувати розвиток четвертинного сектору – інтелектуального та п'ятеринного – інституціонально-управлінського.

Інтелектуальний сектор в цьому контексті є джерелом продукування нових знань, інновацій, освітнього потенціалу, культурної спадщини суспільства тощо.

Інституціонально-управлінський сектор відіграє в новій моделі економіки роль управлінської підсистеми, що забезпечує прийняття та реалізацію на всіх рівнях (макро-, мезо-, мікро- та локальному) управління рішень, адекватних концептуальним вимогам та принципам невиснажливого природогосподарювання – природозбереження та екологізації.

У сучасному перехідному стані національної економіки особливо гостро відчувається невідповідність існуючого механізму господарювання потребам розвитку вітчизняного суспільного відтворення з урахуванням ресурсних та екологічних імперативів (тобто відтворення природозберігаючого типу). Інакше кажучи, необхідна побудова цілісної концепції соціо-еколого-економічної реформи, реалізація не має на меті стале природогосподарювання в Україні

Надмірна експлуатація окремих видів природних ресурсів, недосконалість форм та способів їх залучення у відтворювальний процес потребують перегляду пріоритетів їх використання, вироблення чітких цільових орієнтирів стратегії в сфері природогосподарювання, наукового обґрунтування дій і механізмів їх досягнення. На порядок денний постало завдання вирішення основних проблем природогосподарювання (рис. 2)

Висновки

Узагальнюючи наведені аргументи та експертні пропозиції системного структурування орієнтирів стратегічних цілей та дій щодо формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого природогосподарювання (за умови реалізації природозберігаючої політики та екологізації економіки) акцентуємо необхідність ключових орієнтирів у формуванні інноваційної моделі економіки України на засадах сталого природогосподарювання:

— структурні зміни споживання товарів та послуг у напрямі оптимізації обсягів їх виробництва

на засадах невиснажливого природокористування;

- раціоналізація використання наявного природно-ресурсного потенціалу завдяки оптимізації в організаційному (ефективні управлінські технології) і технологічному (ресурсоощадні технології та більш чисті виробництва) вимірах, обмеження монополізму в природно-ресурсному секторі національної економіки;
- структурна перебудова національної економіки у напрямі зниження частки сировинних секторів промисловості, розвитку високотехнологічних ресурсозберігаючих секторів;
- подолання диспропорцій у структурі експорту, забезпечення зменшення обсягів експорту природних ресурсів та сировинних товарів, диверсифікація українського експорту на нових перспективних ринках;
- активізація національної політики імпортозаміщення споживчого некритичного імпорту шляхом стимулювання технологічного імпорту, попередження імпорту морально застарілих технологій та підвищення трансферу сучасних наукоємних ресурсозберігаючих та екологічно ефективних технологій;
- мобілізація потенціалу енергозбереження, підвищення енергоефективності та забезпечення енергетичної безпеки на засадах впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання, зменшення енергоємності ВВП, пріоритетного розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики, розбудови вітчизняної сировинної бази та диверсифікації джерел енергопостачання;
- перехід до екологоорієнтованого інноваційного розвитку, активізація інноваційної політики в провідних секторах національної економіки;
- модернізація та розбудова інноваційної системи інфраструктурного забезпечення реального сектору економіки, впровадження ресурсоощадних екологічно ефективних інфраструктурних проектів;
- розбудова та запровадження складових моделі регуляторної політики (цінової, податкової, інвестиційної, дозвільної та ін.), спрямованої на перехід від антикризово-стабілізаційної ідеології розвитку до стратегічних засад нової моделі економіки з пріоритетами природо-, ресурсо- та енергозбереження, відновлення динаміки екологічно ефективного економічного та соціального зростання.

Список літератури:

1. Шевчук В.Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку. – К. : Геопрінт, 2006. – 200 с.
2. Згуровский М.З. Основы устойчивого развития общества [Текст]: курс лекций в 2 ч. / М.З. Згуровский, Г.О. Статюха. – К. : НТУУ «КПИ», 2010. – Ч.1. – 464 с.
3. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяч науки і техніки України Б.Є. Патона. – К. : Державна установа

- «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.
4. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / [Андерсон В.М., Андреева Н.М., Алимов О.М. та ін.]; за науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистов Є.В. / ДУ «ІЕПСР НАН України», ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімферополь:ВД «АРІАЛ», 2011. – 464 с.
  5. Модель сталого розвитку для України: системний підхід, методологія переходу. – Одеса – ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України, 2012. – 59 с.
  6. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України: монографія. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України, 2012. – 714 с.
  7. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – 60 с.
  8. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні/ [за наук. ред. акад. НАН України д.е.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»]. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 64 с.
  9. Цілі збалансованого розвитку для України: матеріали Міжнародної конференції» (м. Київ, 18-19 червня 2013 р.). – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2013. – 491 с.
  10. Барякин В. От природоиспользования к природохозяйствованию: новая социально-экологическая парадигма [*Электронный ресурс*] / В. Барякин. – Режим доступа: brenное-i-vechnoe.narod.ru
  11. Мишенин Е. Концептуальные основы формирования экологически ориентированного механизма управления природохозяйствованием // *Экономист*, 2012, №3. – с. 59-64.
  12. Knesse A. Economics and the Environment: A Material Balance Approach / A. Knesse, R. Ayres, R. D'Agre. – Washington DC: Resources for the Future, 1970. – P. 11-13
  13. Callan S. Environment Economics and Management. Theory, Policy and Applications / S. Callan, Thomas J. – Chicago: Irwin, 1996. – 724 p.
  14. Загвойська Л.Д. Філософсько-економічний дискурс Проблеми «людина-природа» / Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / [Андерсон В.М., Андреева Н.М., Алимов О.М. та ін.]; за науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистов Є.В. / ДУ «ІЕПСР НАН України», ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімферополь:ВД «АРІАЛ», 2011. – 464 с. – с. 12-41
  15. Інституціональні засади та інструментарій збалансованого природокористування [Текст] : [монографія] / [С.К. Харічков та ін. ; під ред. С.К. Харічкова] ; НАН України, Ін-т пробл. ринку і екон.-екол. дослідж. – О. : [ІПРЕЕД], 2010. – 484 с
  16. Крутякова В.І., Харічков С.К. Екологізація як складова стратегії переходу України до сталого розвитку / Цілі збалансованого розвитку для України: матеріали Міжнародної конференції» (м. Київ, 18-19 червня 2013 р.). – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2013. – 491 с. – с.280-286
  17. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А., Економіка природогосподарування : підручник. – К.: Кондор, 2010. – 465 с
  18. Харічков С.К. Концептуальні основи природозберігаючої політики України / Економіка: реалії часу і перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20-21 лютого 2014 р.). – Одеса. – 2014. – с.23-25
  19. Харічков С.К. Інноваційне бачення природозберігаючої політики України [*Електронний ресурс*] / С.К. Харічков // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 5-11. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua>

Надано до редакції 15.02.2014

Харічков Сергій Костянтинович / Sergey K. Kharychkov

Крутякова Валентина Іванівна / Valentina I. Krutyakova

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Ключові орієнтири інноваційної моделі економіки України на засадах сталого природогосподарування [*Електронний ресурс*] / С.К. Харічков, В.І. Крутякова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 2 (12). – С. 175-183. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>